

*Анатолій КОЛОДНИЙ та
Людмила ФІЛИПОВИЧ (Київ, Україна)*

РЕЛІГІЙНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У СВІТЛІ ВІЗІЇ МІЛАНСЬКОГО ЕДИКТУ

В християнському просторі України Міланський едикт 313 року, його 1700-літній ювілей пройшли непомітними. Пояснення цього факту слід шукати скоріше в змісті документу, проголошеного імператорами Констянтином та Ліцинієм. Едикт визнає право на істину *будь-якого* віросповідання, а з цим нині не згодні всі християнські конфесії.

Міланський едикт – це перший документ державної інституції, який офіційно засвідчує фактичну наяву єдиного для всіх людей Верховного Божества, а звідси і можливість різних шляхів до нього і способів його вшанування. Едикт утверджує право кожного за власним бажанням, своєю дорогою йти до Божества, наслідувати й дотримуватися тієї релігії, яку кожний індивід сам вважає бажаною для себе. Міланський едикт забороняє владним інституціям різних рівнів обмежувати права окремих громадян в дотриманні ними саме свого віросповідання.

Хоч Міланський едикт насамперед зорієнтований на забезпечення свободи буття саме християнства, але, проголошуючи водночас право на свободу всіх віросповідань, він цим самим переслідував мету забезпечити суспільний спокій на основі толерантного сприйняття всіх наявних в імперії релігій. При цьому Едикт утверджував не тільки свободу віросповідань, а й необхідність матеріального забезпечення останньої шляхом справедливого вирішення питань про місця зібрань, власності на конфесійне майно тощо.

Тяжко сказати, чи знали автори прийнятого ще в радянський час – 23 квітня 1991 року – Закону України про свободу совісті та релігійні організації зміст Міланського едикту, але його основні положення (як і стаття 35 Конституції України, прийнятої Верховною Радою в 1996 році) багато в чому співпадають із останнім. Так, вони дають право кожному мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором, свободу особисто або ж разом з іншими особами сповідувати будь-яку релігію чи ж не сповідувати ніякої, здійснювати релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні переконання. Закон і Конституція не дають права комусь визначати громадянам країни якісь обов'язкові переконання і світогляд. Вони виключають можливість примусу при визначенні окремою особистістю свого ставлення до релігії, її участь чи неучасть в богослужіннях, дотриманні релігійних обрядів і церемоній, в навчанні релігії.

Проте Міланський едикт утверджує лише свободу віросповідань, але не свободу совісті, оскільки він не гарантує право на свободу нерелігійності. До того ж, Закон і Конституція перераховують ті обмеження в здійсненні віросповідання, які можуть бути законними в країні. Ними є: охорона суспільної безпеки і порядку, життя, здоров'я, моралі, а також визначених і забезпечених законом прав і свобод інших громадян. Хоч Едикт і проголошує свободу віросповідань, але він нічого не говорить про свободу релігійної діяльності.

Міланським документом не проголошується одна із існуючих в імперії релігій як обов'язкова, але сам факт проголошення Едикту співволодарями Констянтином і Ліцинієм свідчить про те, що в Римській імперії з цього часу вже не було офіційного визнання відокремлення Церкви від держави, відокремлення божественної і царської (кесаревої) сфер: держава прагнула взяти на себе роль регламентатора релігійного життя, заручитися підтримкою християн в боротьбі з претендентами на римський престол,

обґрунтувати принцип святості і тієї релігії, яка не належить одному, а всім народам, всім людям, всім підданим імперії, тобто християнства.

Український Закон про свободу совісті 1991 року тривалий час міжнародними експертами визнавався одним із найбільш демократичних. Але з приходом в 2010 році до влади Партії регіонів і її диктаторськи налаштованого лідера В.Януковича в Президенти, процес демократизації сфери релігійного життя України практично відкинута до радянської доби, навіть не до передуючих Міланському едикту років. Офіційно в країні діє і стаття 35 Конституції, і стаття Закону про свободу совісті. Але у нас нині від проголошення чогось в Законі і до реалій життя шлях далекий. Юридично кожен має право на свій шлях до Бога, але реально цей шлях обставлений такими обмеженнями, що можна говорити про свободу лише християнської релігійності. Належність Президента Януковича до Православної Церкви України Московського Патріархату в різній неофіційний спосіб робить цю Церкву в країні державною. Московське православ'я в регіонах свого домінування всяк протидіє діяльності не тільки Православної Церкви Київського Патріархату, Автокефальної Православної і Греко-Католицької Церков, а й свободі діяльності протестантських об'єднань, мусульманської релігії, діяльності харизматичних, рідновірських та орієнталістських об'єднань. Міжконфесійні відносини особливо загострюються при бажанні названих конфесій побудувати в регіонах домінування Московсько-Православної Церкви свою культову споруду. Запрошуючи лише представників Церкви Московського Патріархату на різні офіційні заходи, освяту новобудов, відкриття якихось важливих подій, надаючи московсько-православним священикам можливість ввійти в школи, військові частини та інші державні установи, непроукраїнськи, а то й українофобськи орієнтовані інституції влади тим обмежують право інших конфесій, їх інституцій на своє законом визначене право вільно-конфесійної діяльності. По православно-московському у більшості випадків вирішується в країні і питання реституції церковних споруд (вони передаються насамперед Церкві Московської юрисдикції), наділення земельних паїв під культове будівництво та ін. Мають місце рейдерські захоплення Московською Церквою України храмів Київського Патріархату та Автокефальної Церкви. Доповненнями до Закону про свободу совісті ужорсточені правила реєстрації громад і розширені суб'єкти державного контролю за діяльністю релігійних організацій.

Таким чином, відповідні статті Закону і Конституції України про свободу совісті, зокрема про свободу віросповідань, носять нині у нас лише декларативний характер. Проголошені ще Міланським едиктом 313 року «свобода слідувати тієї релігії, яку кожний сам вважає найкращою для себе», «дарування права вільного і необмеженого утримання своєї релігії», «усунення повністю всіх обмежень» владними органами тоталітарного режиму Януковича на місцях всіляко обмежуються. І тут не спрацьовують проголошені Едиктом принципи «заради спокою нашого часу временни», «щоб не здавалось, що нами нанесено якийсь збиток якомусь культу чи релігії», «свободи слідування кожним тієї релігії, яку сам вважає найкращою для себе» та ін.